

Nr 198.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående upptagandet i 1916 års riksstat av medel från statsverkets kassafond; given Stockholms slott den 30 april 1915.

Under återopande av härvid fogade utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå riksdagen att i riksstaten för 1916 under rubriken »D. I anspråk tagna kapitaltillgångar: I. Uppkomna av egentliga statsinkomster» upptaga en inkomstitel »2. Av statsverkets kassafond» med ett belopp av 27,720,000 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Axel Vennersten.

*Utdrag av protokoll över finansärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 30 april
1915.*

Närvarande:

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena WALLENBERG,
Statsråden: HASSELROT,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN.
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet Vennersten anförde vidare efter gemensam beredning med cheferna för lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen.

Då jag den 14 januari innevarande år för Eders Kungl. Maj:t föredrog förslaget till 1916 års riksstat, uppvisade jag, att för rikets försvarsberedskap under år 1914 utgivits betydande belopp, vilka icke voro av den natur, att de borde täckas av anslag av värnskattemedel eller av andra i riksstaten förekommande anslag. Till täckande av dessa tills vidare förskottsvis gjorda utgifter beräknades i statsverkspropositionen ett bidrag från 1916 års riksstat av 18,300,000 kronor. Då emellertid ifrågavarande förskott under den tid, som vid statsverkspropositionens avlåtande kunde tagas i betraktande, eller tiden intill den 1 november 1914 uppgått till i runt tal 32 miljoner kronor, hade

jag tagit i övervägande, huruvida icke det felande beloppet lämpligen skulle kunna tagas ur statsverkets kassafond, vilken vid 1913 års slut uppgick till i runt tal 68,887,000 kronor. Jag anförde, att fonden obestridligen högst avsevärt överstege den storlek, fonden ansetts böra äga för att kunna fylla sitt dubbla ändamål att bereda statsverket nödigt rörelsekapital och att tillhandahålla medel för täckande av uppkommen brist i en statsreglering. Emellertid stannade jag vid att i sistberörda hänseende icke framställa något förslag. Jag leddes därvid huvudsakligen av den tanken, att man under rådande ovissa förhållanden så vitt möjligt borde undvika att träffa avgöranden, om vilkas förutsättningar endast framtiden kunde lämna säker kännedom. Frågan, huruvida den förefintliga bristen borde täckas ur kassafonden eller på annat sätt, vore i själva verket beroende ej blott av kassafondens behållning utan även av det sammanlagda belopp, vartill de ännu fortgående neutralitetsutgifterna komme att uppgå, samt av den allmänna ekonomiska ställningen. Jag inskränkte mig därför till att förorda, att av ifrågavarande förskott för år 1914 ett belopp å 18,300,000 kronor skulle täckas genom särskilt anslag å 1916 års budget, men att frågan om sättet för täckningen av den återstående bristen tills vidare finge lämnas oavgjord.

Då denna fråga numera synes mig i flera avseenden hava kommit i ett klarare läge, anhåller jag, att för Eders Kungl. Maj:t ånyo få föredras densamma.

Då 1916 års riksstatsförslag uppgjordes, kunde, såsom jag i mitt nyssberörda yttrande till statsrådsprotokollet framhöll, icke tagas hänsyn till de ifrågavarande förskottsutgifterna för försvaret för längre tid än till den 1 november år 1914. Numera kan ställningen bättre överblickas. Enligt vad chefen för lantförsvarsdepartementet meddelat mig uppgingo de ifrågavarande förskotten för detta departement intill utgången av år 1914 till ett belopp av 39,914,885 kronor 95 öre. Motsvarande utgifter för sjöförsvarsdepartementet uppgingo enligt meddelande av chefen för detta departement till 6,106,276 kronor 11 öre. Totalbeloppet av 1914 års förskottsutgifter av nu ifrågavarande art uppgår alltså till 46,021,162 kronor 06 öre. Givetvis måste det anses vara en stor fördel, om förhållandena medgiva, att detta betydande förskott redan vid den statsreglering, som av innevarande riksdag skall uppgöras, finner sin fullständiga täckning.

Vid anmälandet av statsverkspropositionen var jag ännu, såsom jag då framhöll, i ovisshet om, huruvida 1914 års statsreglering skulle komma att visa brist eller icke. Numera kan av det föreliggande räkenskapsmaterialet med ganska stor visshet slutas till, att ifrågavarande

statsreglering kommer att lämna ett överskott. Detta överskott anges preliminärt till 4,400,000 kronor.

Statsverkets kassafond uppgick vid utgången av 1913 till 68,887,660 kronor 89 öre. Till detta belopp kommer nu det nämnda överskottet på 1914 års statsreglering. Kassafondens behållning vid ingången av 1915 torde med ledning härav kunna beräknas uppgå till i runt tal 73,300,000 kronor.

I fråga om 1915 års statsreglering uttalade jag i januari, att det vore antagligt, att en brist skulle komma att uppstå. Så kommer också efter all sannolikhet att bli fallet. Emellertid har utvecklingen, sådan den hittills gestaltat sig, varit så tillvida gynnsam, att den tillåter oss att, därest icke förhållanden av annan än ekonomisk innebörd komma emellan, i viss mån begränsa de farhågor, vi tidigare helt naturligt måst hysa med hänsyn till ifrågavarande brist. Statens affärsverksamhet har enligt vad numera är känt för år 1914 givit ett nettoöverskott av i runt tal 48,587,000 kronor, ett överskott som med i runt tal 9,189,000 kronor överstiger det för samma år beräknade överskottet. Under år 1915 torde omkostnaderna för vissa verk väsentligt ökas. Det oaktat synes man på grund av goda utsikter i andra avseenden kunna antaga, att nettovinsten för år 1915, tagen i sin helhet för samtliga affärsdrivande verken, icke bliver lägre än den var för år 1914. Med hänsyn till den tills vidare i stort sett relativt gynnsamma ekonomiska konjunkturen inom landet torde kunna antagas, att även vissa andra inkomsttitlar skola komma att lämna åtminstone något överskott. Å andra sidan måste emellertid räknas med en mycket avsevärd brist i tullmedlen, detta särskilt på grund av suspensionen av spannmålstullarna. Vidare kommer att uppstå nettobrist i förslagsanslagen, vilken brist icke för närvarande med säkerhet kan beräknas, men vilken jag här förutsatt på grund av de under året rådande säregna förhållandena bliva ganska betydande.

Emellertid giva de undersökningar i nu förevarande avseende, som jag låtit sakkunnig person verkställa, anledning antaga, att nettobristen i 1915 års statsreglering icke skall komma att överskrida 15 miljoner kronor.

Osäkerheten i denna beräkning är givetvis mycket stor, men den synes likväl giva en viss hållpunkt för bedömandet av den blivande bristens storlek och åtminstone lämna en något så när säker grund för det antagandet, att bristen i 1915 års statsreglering, därest utvecklingen icke kommer att gestalta sig väsentligt ogynnsammare än hittills, icke kommer att uppgå till flere tiotals miljoner kronor.

För att fullständigt förmå täcka 1914 års ovan angivna särskilda

förskottsutgifter för försvaret till ett sammanlagt belopp av något över 46 miljoner kronor skulle 1916 års riksstat på inkomstsidan erfordra ett bidrag från kassafonden av 27,720,162 kronor 06 öre eller i runt tal 27.7 miljoner kronor. Då kassafonden enligt vad jag ovan visat vid ingången av 1915 uppgick till i runt tal 73.3 miljoner kronor, skulle fonden efter utbetalande av detta bidrag till 1916 års riksstat komma att uppgå till i runt tal 45.6 miljoner kronor. Då riksstatskommittén, på vars förslag kassafonden ursprungligen tillkom, uppskattade den behållning, som fonden under goda tider borde uppnå, till 40 à 50 miljoner kronor, måste det anses mycket tillfredsställande, om fonden ännu efter ett finansiellt krisår sådant som 1914 kan uppehållas vid ett dylikt belopp. Huvudvikten ligger naturligtvis vid, att den beräknade återstoden i kassafonden är tillräcklig för täckande av den väntade bristen i 1915 års statsreglering. Enligt vad ovan visats, måste detta, naturligtvis förutsatt, att vårt land allt framgent lyckas uppehålla sin neutralitet, efter all sannolikhet komma att bli valet. Ja, kassafonden kommer, så vitt man nu kan se, även efter täckandet av 1915 års brist att äga en tillgång, som ungefärligen motsvarar medeltalet för perioden 1910—1913.

Till belysande av sistnämnda påstående och det överhuvud taget statsfinansiellt berättigade i att på sätt nu angivits taga kassafonden i anspråk, torde det vara lämpligt att här giva en översikt av den förkovran, som kommit de statsverkets tillgångar till del, vilka med 1912 års ingång erhöles namnet statsverkets kassafond. Berörda tillgångar uppgingo vid ingången av år 1910, sedan 1910 års anslag tillagts och vissa avgående poster frånräknats, till i runt tal 5.06 miljoner kronor. Den vidare utvecklingen framgår av följande i runt tal angivna belopp:

vid ingången av 1910	5.06	miljoner kronor		
» slutet av 1910.....	16.1	»	»	
» » » 1911.....	29.7	»	»	
» » » 1912.....	42.7	»	»	
» » » 1913.....	68.9	»	»	

Efter ingången av år 1910 har alltså tillförts fonden ett sammanlagt belopp av 63.8 miljoner kronor, varav anslag (1911) 4.5 miljoner kronor och överskott 59.3 miljoner kronor. I genomsnitt för de nämnda fyra åren har alltså det kassafonden tillförda överskottet per år uppgått till 14.8 miljoner kronor. Det visar sig alltså, att kassafonden under den här betraktade perioden vuxit utomordentligt hastigt. En sådan stegring under en följd av goda år måste emellertid väntas komma att motsvaras

av en minskning under dåliga år, och kassafonden fyller endast sin uppgift, om dess under goda tider samlade behållning får tjäna till täckande av en under svåra år uppkommen brist. En förbrukning av kassafonden under nuvarande kristid får alldeles icke uppfattas så, som om staten nu skulle börja leva på ett samlat kapital. Fondens behållning är icke ett kapital i egentlig mening. De medel, som tillförts kassafonden, äro nämligen uteslutande budgetsmedel, alltså löpande statsinkomster, som icke tagits i anspråk för statsutgifterna. Om sådana statsinkomster ges ut under ett följande år för täckande av uppkommen brist, så hava de endast fyllt sin ursprungliga uppgift, nämligen att täcka statsutgifterna.

Visserligen bör man i allmänhet söka upprätthålla den principen, att bidrag av kassafonden icke bör påräknas vid uppgörandet av ett kommande års statsreglering. Men här är i verkligheten icke fråga om ett bidrag till 1916 års statsreglering. Denna statsreglering behöver icke för egen räkning något sådant bidrag, utan lämnar tvärtom ett överskott av 18.3 miljoner kronor, som jämte det nu påräknade bidraget från kassafonden skulle komma till användning för täckande av en brist, som i själva verket hänför sig till 1914 års statsreglering.

Statsverkets kassafond har vid sidan av sin uppgift att reglera överskott och brist i statsregleringarna också den uppgiften att tjäna till förstärkning av statsverkets kassa. I detta hänseende har kassafonden emellertid under den gångna kristiden visat sin nytta. De anspråk, som ställts på statsverkets kassa, hava nämligen varit så betydande, att de medfört en fullständig förbrukning av kassafonden, ja därutöver som bekant även nödvändiggjort ett anlående av försträckningar från riksgäldskontoret. Då nu för 1916 års riksstat begäres ett bidrag från kassafonden till täckande av 1914 års särskilda utgifter för krigsberedskap, så innebär detta alltså ingenting annat än ett budgetmässigt erkännande och fastställande av en medelsanvändning, som kassamässigt redan ägt rum. För statskassans ställning och förmåga att möta de anspråk, som ställas på densamma, är detta anlående av kassafonden utan betydelse. Visserligen skulle kassafonden bokföringsmässigt komma att minskas med ett belopp av 27.7 miljoner kronor; men å andra sidan skulle också totalbeloppet av de förskott, som statskontoret ligger ute med och som närmast kunna anses belasta kassafonden, minskas med samma summa 27.7 miljoner kronor.

Däremot kommer givetvis det bidrag av 18.3 miljoner kronor, som 1916 års statsreglering enligt statsverkspropositionen skulle lämna till

täckande av 1914 års här ifrågavarande förskottsutgifter för försvaret, att innebära en direkt förstärkning av statsverkets kassa.

Det bidrag till 1916 års statsreglering, som enligt vad jag nu anfört skulle lämnas av kassafonden, bör tydligen upptagas i riksstaten under rubriken »D. I anspråk tagna kapitaltillgångar: I. Uppkomna av egentliga statsinkomster.» Under denna rubrik synes en titel »2. Av statsverkets kassafond» böra upptagas med ett till 27,720,000 kronor utjämnat belopp, varemot den i statsverkspropositionen upptagna titeln »2. Av särskilt avsatta medel» nu borde få numret 3.

Vid ett genomförande av det här framställda förslaget böra tydligen de ifrågavarande förskottsutgifterna, såsom jag redan i mitt uttalande till statsrådsprotokollet av den 14 januari 1915 antydde, upptagas på sina särskilda huvudtitlar. På fjärde huvudtiteln skulle då tillkomma ett extra anslag å 39,914,886 kronor till täckande av under år 1914 förskjutna kostnader, som avses i § 63 regeringsformen. Ett liknande anslag skulle på femte huvudtiteln uppföras med 6,106,277 kronor. Om dessa anslag lära vederbörande departementschefer komma att framställa särskilda förslag. En given följd är att den i statsverkspropositionen under »verkliga utgifter» upptagna huvudtiteln »XIV. Kostnader enligt § 63 regeringsformen» kommer att uteslutas samt de följande huvudtitlarna att erhålla i enlighet därmed förändrade nummer.

På de grunder jag nu anfört får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att i riksstaten för år 1916 under rubriken »D. I anspråk tagna kapitaltillgångar: I. Uppkomna av egentliga statsinkomster» upptaga en inkomstitel »2. Av statsverkets kassafond» med ett belopp av 27,720,000 kronor.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställda behagade Hans Maj:t Konungen förordna, att till riksdagen skulle avlätas proposition i ärendet av den lydelse, bilagan litt. . . . till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gunnar Schumacher.